

SISÄLLYSLUETTELO

Sivu

Terve miehie!	11
Toimituskunnan terveiset lukijalle	12
Petäjärvi – ystävällisen harmaa kylä	14

OSAI

KATSAUS PETÄJÄRVEN HISTORIAAN JATAUSTATEKIJÖIHIN	15
Petäjärven kylä nousi meren aalloista	16
– Esihistoriaa	16
– Sodat ja rajariidat	16
– Verotus ja talonpoikien kova osa	18
– Nälkäkapina	20
– Kantsi ja Pietari	23
– Lahjoitusmaat	26
– Olojen vapautuminen alkaa	29
– Kauppamatkoja Pietariin tehtiin vuosisatojen perinteellä	31
– Itsenäistyneen talonpojan elämänmuotoja	32

OSAII

PETÄJÄRVEN MAISEMASTAJA MAASTOISTA, KYLÄN RAKENNUKSISTA JA ELÄMÄNMENOSTA	35
Petäjärven maasto-olosuhteet	38
Järvet, joet, mäet ja suot Piustista Paskamäkeen	39
Liikenne- ja tieolot	42
Petäjärvellä asuttiin yli puolentoistasataa taloa	45
– Kylän talot kartalla	47
Kutsumanimistä väki ja talot tunnettiin	58
Petäjärven väki kelpasi kunnallishallintoon	60
Kylänaho, tietotoimisto ja kohtaamispaikka	62
Petäjärvi sai ensimmäisenä sähkön	65

OSAIII

MAANVILJELYSJAMUUT ELINKEINOT, YRITYKSET JA TYÖMAHDOLLISUUDET	69
Elinkeinoja entiseltä ajalta	70
– Kauppamiehiä pienestä pitäen	71
– Särvintä mailta ja vesiltä	72
– Ammattitaitoa omasta takaa	73
Maanviljelys ja viljalajit	74
Karjatalous	75
Talkookutsua kuultiin	77
Työmahdollisuudet Petäjärvellä	78
– Halkoja, tukkeja, ratapölkkyjä	79
– Yritystoiminta kehittyi	80
– Aseman laani, puutavaran varastoalue	80
– Käsityöläiset ahkerivat	83
Saijanjoki soi tienestiä	84

– Uittohommiin kelpasivat nuoret ja vanhat	85
– Passintarkastuksia uittotyömaalla	86
– Korpelaisen Helena tarjoili kahvit ja korvapuustit	88
Yrittäjien työarkaa	98
– Oma kyläyhteisö työllisti	90
Osuuskauppa ja yksityismyymälöitä	91
Petäjärven osuuskassa, kylän ainoa rahalaitos	92
Punamultaa Petäjärveltä	93

OSA IV

METSÄSTYS, KALASTUS, RUOKA-JAVAATETALOUS

METSÄSTYS, KALASTUS, RUOKA-JAVAATETALOUS	97
Metsästys oli harvojen harrastus	98
Kalajuttuja ja kuuluisia kalamiehiä	100
– Kyllä Ämmälä Antti kalastajasta kävi	102
– Eiks siul joutaval särät kelpoa!	103
– Sampien silmät kuin taltarikit	105
– Kaksi housunlahkeellista kalaa	105
Sakkolan ruokataloudesta	106
– Päivän ruokailurytmi	107
– Kohvii ja sajuu – naisille ja miehille	108
– Uuni – verraton laitos	110
– Talousastioita ostettiin ja tehtiin itse	111
– Vilja – ruokatalouden perusta	112
– Viljaruokia	112
– Lauantai, kakkaran syntymäpäivä	114
– Lohkopiirakka	115
– Liharuokia	116
– Kalaruokia	117
– Kasvikset ja juurekset	117
– Sienet	117
– Marjat	118
– Pidot	119
– ”Ei ne rupea taivaassa joka lauantai piirakoiden paiston vuoksi uunia lämmittämään”	120
Sakkolan puvuista ja tekstiileistä	123
– Kansanpuvusta kansallispuvuksi	123
– Miehen puku	125
– Morsiämen annit ja hääasut	125
– Kodin tekstiilit	127
– Nainen oli kodin yleiskone	130
– Rippivaatteet Pietarista	132

OSA V

KOULUT, SIVISTYS, HARRASTUKSET

KOULUT, SIVISTYS, HARRASTUKSET	135
Koulut ja sivistys	138
– Sivistyksestä	140
– Kansakoulun kuusijuhlassa	144
Kristillistä elämää Petäjärven perheissä	147

– Kastettavia kylässä monta samalla kertaa	149
Petäjärven martat olivat toimeliaista naisia	150
– Petäjärven marttatoiminta alkuun 1918	151
– Toiminta sodan aikana ja sen jälkeen	153
– Petäjärven marttojen toimihenkilöitä	154
Petäjärven nuorisoseura Mänty jatkoi 1980-luvulle	157
– Yhteiselon aika	158
– Nuorisoseura Mänty ja Männynkäpy talvisotaan saakka	160
– Jatkosodan aika	161
– Petäjärven nuorisoseura 1947-1987	162
– Petäjärvipäivät kutsuivat kansaa	162
– Ahon reunalta	166
Musiikkia Petäjärvellä	167
– Kuorolaulutoiminta	168
– Soittokuntatoiminta	168
– Erityisen ansiokkaat musiikin harrastajat ja taitajat	170
– Kupariset soittajat	171
Viljami Virolainen, juoksun ja hiihdon mestari	169
Viljo Purontaa, luonnon juoksija	184
– Verenvetoa urheiluun	185

OSA VI

KYLÄNELÄMÄÄ, IHMISIÄ JA ILMIOITÄ,

MUISTELUKSIA JA TARINOITA

	189
Tansseille löytyi aina hyvä syy	192
– Petäjärven poikien luvaton kalenareissu	193
– Mie laitän hevosen kii, ko peril pääsen	194
Viinan käyttö kylässä	196
– Kortinpeluuta paheksuttiin	197
Yllön Ville, Petäjärven kyläpoliisi	198
– Koulupoikien asestehtailu	200
– Pirtukaupasta käräjillä	200
– Porsaat matkalla	201
– Mie märkänin	202
Joulunodotusta Petäjärven Syväojalla 1930-luvulla	204
Muistikuvia Petäjärveltä ennen talvisotaa	207
– Koti ja askareet	208
– Koulunkäyntiä ja harrastuksia	209
– YH-aika ja talvisota	212
Muisteluksia Petäjärven piha-aitoista ja kylänpoikien kujeista	214
– Kuumat kesät ja ne aittaani pyrkijät...	215
– Pyrkimälukuja	216
– Pussihousuiset pojat	217
– Hiihtomuistot	218
Pien-Manu ja muista persoonia Petäjärveltä	220
– Mar ja Sunteri	221
– Ruskon tarina	222
– Heli-mummon ruus'neuvot	223
Lämpimiä lapsuusmuistoja	224

– Karjalaiset häät Petäjärvellä 1937	226
Ukko-Herran poika muistelee	227
– Lapsuus päättyi rippikouluun, nuoruus alkoi	228
– Tukkipoikana	229
– Onni-veli	229
Puolakan perheen muistoja Petäjärveltä	230
– Pikkupoika joutui lähtökäskyn viestinviejäksi	231
Liekit nelivät koko Petäjärven kylän	232

OSA VII

MAANPUOLUSTUS, SOTATOIMET

JASOTIEN UHRIT PETÄJÄRVELLÄ

233

Petäjärveläiset valkoisten puolella vapaussodassa	236
Suojeluskunnan Petäjärven kyläosasto oli Viipurin piirin viestimestari	238
– Voitokkaana viestikilpailuissa	239
– Petäjärven viestimiesten marssi	242
– Viestimiesten kronikka	244
Suojeluskunnan lotat muonittivat, viestivät, valvoivat ja lääkitsivät	246
– Lotta välitti viestit	250
Petäjärven sotilaspojat	253
Petäjärveltä valvottiin Karjalan kannaksen lentotoimintaa	254
Käskeykävi, siviilielämä päättyi	257
Petäjärven osuuskauppa evakuoitiin viime tingassa	258
– Jännityksen yö	259
– Sota-arkiston tiedot päivänvaloon	260
Petäjärven lentokenttä	262
Jatkosodan melskeissä	266
Ilmahyökkäykset kesällä 1944	268
Sotien uhrin Petäjärvellä	270

OSA VIII

EVAKKOAIKOJA JA

ELÄMÄÄ PETÄJÄRVELLÄ SOTAVUOSIEN AIKAAN

277

Muistikuvia evakkovuosilta 1939-40	278
– Vesikelkka kuljetti veljeä	279
– Jännittävä junamatka saatteli Suonenjoelle	281
– Savosta sakkolalaisten joukkoon Hämeeseen	282
Evakkomatka kuljetti perheitä paikasta toiseen	284
Elämä kotikylässä sodan aikana	286
– Kutsumatta tulivat, käskemättä lähtivät	287
Juna-Villen tyttären muistikätköistä	288
– Juna-Villen rimppa	291
Petäjärven junaonnettomuus 1943	292
Pommikoneet iskivät asemalle 1944	293
Nelivuotiaan tyttösen kesä 1943 Petäjärvellä	294
Opettajan oppivuodet Petäjärvellä 1943-1944	296
– Uusi koulu Likolammille	298
– Marttojen viihdytyskiertue	299
– Ystävyiden kylä	299
– Äitienpäiväjuhla keväällä 1944	300

– Aikaa on kulunut...	301
Evakkona 1944	302
– Pommitukset keskeyttivät junamatkaa	304
– Siviilielämään monen mutkan kautta	305
Laulu Petäjärvelle	306
– Säkeitä heimolleni	308
OSA IX	
PETÄJÄRVENMIEHIÄ MAAILMALLA	309
Onni Pursiainen, pelimanni ja kansantaiteilija	310
– Onni Pursiainen kuvataiteilijana	312
– Silhouetteja	314
Petäjärven paimenpojasta maailman maratoonariksi	316
– Vuosi 1950 toi Euroopan huipulle	317
– Hienoja voittoja ja kovia aikoja vuonna 1951	318
– Olympialaiset Helsingissä 1952	319
– Maratonjuoksu Helsingin olympialaisissa	320
– Vuosi 1953 – ensimmäistä kertaa Bostonissa	322
– Pitkä kilpailukausi vuonna 1954	323
– Ensimmäistä kertaa Japanissa	326
– Vuosi 1955 – polvileikkaus	327
– Toisen kerran Tokioon	327
– Olympialaiset Melbournessa 1956	328
– Vuosi 1957 – taas Amerikoissa	330
– Vuosi 1958 – henkselit eivät venyneet	331
– Vuosi 1959 – kilpailu-uran päätös	332
– Vuosi 1996 – kutsuvieraana Bostonissa	332
– Takana 170 000 kilometriä	332
OSA X	
PETÄJÄRVENPERHEET	333
Petäjärven asukkaita ja heidän jälkeläisiään	334
– Petäjärven talot tuvasta tupaan	335
– Ryhmän talot tuvasta tupaan	384
OSA XI	
PETÄJÄRVITÄNÄÄN	399
Petäjärvi tänään – meidän ja nykypietarilaisten kesämaa	402
– Retkeläisten ja kesäasukkaiden kylä	402
– Katkelmia kommodorin matkapäiväkirjasta	408
Petäjärvi muistoissa ja Sakkola-Museossa	418
– Karjalan mentyä	422
LÄHDELUETTELO	423

Terve miehie!

Kirje Yrjö Raaskalle 26.3.1976.

Kuuleha Sie, ku mie uon jo pitemmä aikua uatelt itseksei, jot näitä viimisi Petäjärve vanhoi ihmisi ei pitäis laskii kuolemua ennenku heist ois lypsetty pois kaik vanha petäjärveläine tietous. Ois hiä sit milt alalt hyvviäse.

En mie tiije oisik täst mittiä suurempua hyötyy, mut miu mielestäin ei kaikest huoli ainiellista hyötyy ollakkua. Oisha kuiteki muistii merkitty neki vähät rip-piet, mitä näis nykyiää lahois piäkopis enniä on tallel. Nii mie miiti, jot mite tiä asja suatais liikkiel ja aikoi?

Sit mie tuumasi jot miehä kiruta Siul, jot mitä Sie täst asjast uattelet. Ja jos tuntuis mielestäis siin olla jottai ällii, nii kutsusit vanhoi petäjärveläisi yhtie tukkuu. Siellähä on viel Suikkase Nikolai, Ryypö Viki ja Hilja. Muistasiitha ne jottai Kiisi-Marti pojatki, Aarne ja Viljo ja ketä siel nyt vielä niitä vanhoi on, mie en kaikkii muistakkua. Ja ikävä kyl miun on pakko laskii Siutki jo vanhoi ihmisi sakkii. Kyl siin varmast tulis sellasii asjoi essii, mitä kannattaisi kiruttua ylös. Oha luonnollista et asja ois ielt käsi miitittävä, mitä kyselis ja mite? Kirut-tasko muistii vai ottasko nauhal?

Sieku uot semmone joka paika höylä, nii kelles mie oisi vointi muil asjast kiruttua. Ja ku miust tiält ettiält katsoi tuntuu, Sie et uo oikei pahois vihois kennekiä petäjärvelöisi kans, mikä vaivua monta muuta miestä. Nii et Sie ottais asjakseis aijua tätä asjua ettiepäi.

Oisik paras ottua kaik yht aikua yhtie tukkuu, huastattua siel ja antua jatkoii sit iellie tehtäväks, vai mite? Mikält tämmöne yhteine kokkous ois tarpie ja miust ois jottai appuu, nii kylhä mieki voisi tulla sammua sakkii. Mie en kyl jouva ku vast toukokuul, mie lähe piäisen Vennäil viikoks.

Nii tälläsii haaveita mie uon haaveilt. Voivat olla tuulen tupia. Mutta mitä siitä? Hyvät voinnit kaikin puolin.

Heino Kurikka

Nuorisoseurantalons pi-halla vuonna 1922 Hei-no ja Aapro Kurikka, Santeri Ollikainen ja Viktor Ryypö.

Toimituskunnan terveiset lukijalle

Edellisen sivun kirjeen kirjoittamisesta ja haaveesta saada Petäjärven muistitieto talteen on pian kulunut kolme vuosikymmentä. Samoja ajatuksia ovat varmasti vuosien saatossa hautoneet mielessään monet muutkin Petäjärven entiset asukkaat jälkeläisineen.

On tullut korkea aika laittaa toive toteen, sillä Petäjärvi alkaa olla yhä suuremmassa määrin muistojen kylä. Kuusikymmentä vuotta on asuttu muualla ilman jatkuvaa yhteyttä kylään, sen maisemiin ja siellä asuneisiin ihmisiin, jotka ovat hajaantuneet ympäri Suomea ja maailmaa kuin ainakin Väinölän lapset.

Alkuperäisiä petäjärveläisiä elää kuitenkin vielä riittävästi kirjan kirjoittamiseksi.

Petäjärvi on Sakkolan pitäjän suurimpia kyliä. Petäjärvi asettuu kahden hiekkaperäisen harjannemaaston väliin, jossa sijaitsevat suuret Petäjärven niityt. Toinen harjanne sulkee Suvannon pohjoispuolelleen alkaen Laatokasta ja jatkuen Metsäpirtin ja Riiskan kautta Kiviniemeen, päästäen kosken lävitseen ja jatkaen aina Räisälään saakka. Toinen harjanne on niin sanottu Vääränmäen harju, jonka itäinen alku sijaitsee Lännäjärven kohdalla, ja päästettyään Saijanjoen lävitseen Saarniaskosken kohdalla harju jatkuu aina Pasurin kankaille saakka.

Suuria honkia ja kasvunsa alussa olevia petäjiä käsittävät harjut suojelevat Petäjärven niittyjä, jotka ovat olleet aikoinaan eri kylien kaski- ja heinämaita. Ennen Suomen sotia 1939-45 niityillä oli petäjärveläisten lisäksi maita ainakin röykkyläläisillä, arkuntanhualaisilla ja ojanimeläisillä. Yrjö Raaska on laskenut niityillä olleen 261 latoa, joissa osassa oli keittomahdollisuus – vastaten siis nykyistä kesämökkiä.

Petäjärven rajoja ei ole missään määritetty. Etelässä Petäjärven kylän alue rajoittuu pitäjän rajaan Saijanjokeen päätyen lännessä Roihaniemen Sahtiin ja nousten siitä hajamaitten kautta pohjoiseen Piustiin, ennen sen laskua Saijanjokeen. Piustin eli Petäjoen pohjoispuolinen harjumaasto rajoitti kylää pohjoiseen päin samoin kuin Ryhmän pohjoispuolella oleva Tissinotko ja Punamullanmäki.

Alkuperäiseen Petäjärveen kuuluivat myös Petäjärven hovin maat, joita nykyisin kutsutaan Hovinkyläksi. Varsinainen Petäjärvi muodostaa rajan Petäjärven kylän ja Hovinkylän välille.

Petäjärven asukkaita oli talvisodan alkaessa 396; luvussa ovat mukana asemankyläläiset, holmankyläläiset ja nuoranmäkeläiset. Ryhmässä asui silloin 141 henkilöä eli yhteensä petäjärveläisiä oli 537 henkilöä.

Kyläkirjojen laatiminen on tullut nyt hyvin ajankohtaiseksi. Ajatus on jo pidempään kiertänyt monen asiasta kiinnostuneen mielessä, mutta muut askareet ovat olleet etusijalla – toisaalta ajan hyödyntäminen saattaa myös kehittää tulosta. On tullut entistä tärkeämmäksi muistaa entistä kotiseutua ja ennen kaikkea sen kultaista puolta.

Sysäyksen tämän kirjan syntymiselle antoi Sakkolan pitäjäjuhlilla Punkalaitumella pari vuotta sitten Sakkola-Säätiön puheenjohtaja Hannu Turkkinen juhlien päättäjäispuheessaan. Tuli selvä kehoitus tarttua toimeen.

Edellämämainitun perusteella Petäjärvellä 1913 syntynyt pitäjäneuvos Yrjö Raaska kokosi työryhmän, jossa Ritva Koski ja Teuvo Kuparinen edustivat Petäjärvellä asunutta nuorta sukupolvea, Hämeessä syntynyt Marjo Ristilä-Toikka seuraavaa karjalaisia juuriaan vaalivaa sukupolvea. Ennen kirjan painokuntoon saattamista työryhmä on koontunut lukuisia kertoja kahden toimitustyöhön uhratun vuoden kuluessa.

Kotiseutulehtemme Suvannon Seutu oli hankkeen tiedonvälittäjänä petäjärveläisille. Aineiston kokoamisessa yhteyksiä eri tahoille tavoiteltiin myös henkilökohtaisin yhteydenotoin puhelimitse ja kirjeitse. Kirjoituksia ja kuvia pyydettiin toimitukselle ja niitä saatiin kiitettävästi. Kesällä 2003 tehtiin lisäksi retki Petäjärvelle kirjanteon edistämiseksi.

Tarkoituksena oli saada kirja valmiiksi kesällä 2004, jolloin Sakkola-Museossa oli esillä Petäjärvi-teema. Kirjoitusten ja kuvien runsaus sekä kirjan kasvaminen yli 400-sivuiseksi teokseksi vei kuitenkin siksi paljon aikaa, että työryhmä katsoi aiheelliseksi siirtää julkistamisen loppuvuoteen 2004.

Kirjassa luodaan katsaus Petäjärvestä 1600-luvulta talvisodan ja jatkosodan aikaan sekä jossain määrin petäjärveläisten elämään nykysijoillaan. Pääpaino on entisessä kotikylässämme. Vaikka arkistojen sanoma onkin tärkeää, niin sinne kerääntyy vain virallislouenteinen tieto. Petäjärveläisille on erittäin merkittävää, että joukossamme elää arvostettu 1900-luvun tapahtumien muistaja, pitäjäneuvos Yrjö Raaska.

Samoin Heino Kurikan 1970-luvulla tekemät muistiinmerkinnät elämästä taannoisella Petäjärvellä ovat ainutlaatuiset. Eritoten näiden tietojen varaan on ollut hyvä rakentaa tätä kirjaa.

Työryhmä kiittää lämpimästi kaikkia kirjaa varten aineistoa toimittaneita. Teidän panoksenne Petäjärven kyläkirjan kokoamisessa on ollut ratkaisevaa.

Kirjan julkaisemisen teki lopullisesti mahdolliseksi Sakkola-Säätiön päätös vastata kotiseutukirjan julkaisukustannuksista.

Kiitämme säätiötä tästä karjalaisen kotiseututyön edistämisestä ja Petäjärven kylän historian saattamisesta tutuksi nykysille petäjärveläisille ja heidän jälkeläisilleen.

Lempäälässä 1.11.2004

Petäjärvi-kirjan toimituskunnan puolesta

Teuvo Kuparinen